

ЩЕ СЕ РАЗТРОГНЕ ЛИ „БРАКЪТ ПО СМЕТКА” НА ОБЕДИНЕТО КРАЛСТВО С ОБЕДИНЕНА ЕВРОПА?

доц. д-р Никола Иванов Аврейски
Бургаски свободен университет

WILL THE „MARRIAGE OF CONVENIENCE” BETWEEN THE UNITED KINGDOM AND UNITED EUROPE BE DISSOLVED?

Assoc. Prof. Nikola Ivanov Avreyski, PhD

Abstract: The paper interprets the fate of Great Britain's membership in the European Union. The ambition of the current Prime Minister David Cameron to hold a referendum on the issue is commented and discussed. The thesis that the United Kingdom withdrawal from the European Union is not very likely to happen is defended.

Key words: Great Britain, European integration, European Union.

Великобритания, безспорно, е най-голямото вътрешно предизвикателство на европейската интеграция.

Встъпването на Обединеното кралство в европейската интеграция е резултат от драматично решение на Лондон да сключи „брак по сметка” с една презирана и ненавиждана до тогава от него обединяваща се Европа. Под напора на усещането за траен и необратим упадък на бляскавата в миналото Британска империя, изпитвайки панически страх от перспективата Франция и Германия да успеят да обединят Западна Европа, подтиквано от „специалния” съюзник САЩ, Обединеното кралство взема своето най-тежко решение да свърже живота си с Обединена Европа. Лондон храни надеждата, че тази „своенравна съпруга” ще бъде „опитомена” и с помощта на Вашингтон ще бъде заставена да следва безропотно волята на своя „съпруг”. Но за изминалите четири десетилетия „съпружески живот” този „брак” така и не успява да стане не само щастлив, но и поносим, като не оправдава възлаганите от Лондон надежди.

Въпреки постигнатия напредък в интегрирането на Обединеното кралство в Обединена Европа, то така и не успява да се адаптира към нея и продължава да остава чуждо на европейското културно пространство. Ценностните различия на Острова с „Континента” далеч не са преодолени, доколкото самата модерна британска идентичност е формирана на антиевропейска основа. Демоскопско проучване от началото на XXI в. показва, че британците са единствената европейска нация, допускаща в преобладаващата си част (57 процента от респондентите) използването на войната като средство за решаване на междудържавни спорове. Докато тъкмо предотвратяването на войните и гарантирането на мира са заложили в самата основа на европейския политически проект и осмислят над 60-годишните усилия на държавите от Обединена Европа. След 40-годишно участие в европейската интеграция британското национално законодателство остава по-слабо хармонизирано с европейското дори от най-новите държави на Съюза, приети в него преди по-малко от десетилетие. След толкова десетилетия членство в обединяваща се Европа Великобритания си остава все така изпълнена със съмнения, подозрения и притеснения по отношение на европейския интеграционен проект, ползвайки се с името на негов основен опонент [1].

Антиевропейските политически формации във Великобритания, превърнали Европейския съюз в своя мишена, жънат впечатляващи успехи в изборите. На избо-

рите за Европейски парламент през юни 2004 г. всеки пети от гласувалите британци подкрепя Независимата партия на Робърт Килрой, имаща за емблема стилизиран знак на английската лира като израз на враждебност към еврото и набираше средства за предизборната си кампания с призива: „Любовната афера с Европейския съюз свърши, моля дайте 20 лири за развода”[2].

Непрекъснатият относителен спад на британската икономика развива „маниакалната представа за упадък, която трови съзнанието на англичаните от края на Втората световна война насам”[3], като прекомерно чувствителните към „Континента” британци започват напоследък да хвърлят вината за този свой упадък на Европейския съюз.

Традиционно силно си остава схващането сред британците, обладани все още от съзнанието за самодостатъчност, че страната им спокойно може да мине и без този „досаден” и „бюрократизиран” Европейски съюз, който непрекъснато посяга на „свещените” национални суверенитети и „ламти” за все повече и повече власт.

В огромната си част британското общество продължава да се схваща не като органична част на европейската общност, а като елитна част на общността на англоезичните народи. От началото на 60-те години на XX в. до наши дни не спират да се обсъждат различни варианти за създаване на „Общност” с участието на Великобритания, САЩ, Канада, Австралия, Нова Зеландия и други англоезични нации с убеждението, че тя би имала решителен превес пред Обединена Европа.

Традиционният евроскептицизъм на Лондон и опитът му да организира центробежните сили в европеизма не могат да бъдат обяснявани с колебанията на един или друг политик, на една или друга партия, а с дълбоко вкоренените в британското общество нихилистични нагласи към наднационалния континентален политически проект.

Обобщавайки натрупания над половинвековен опит в отношенията на Великобритания с Обединена Европа, бившият член на британския парламент Дик Ленърд с пълно основание ги определя като „история на недоверието”[4]. Недоверието обаче е взаимно, доколкото приемането на Великобритания в европейската интеграция е „брак по сметка” не само за Обединеното кралство, но и за Обединена Европа. Преследваната от нея цел е с помощта на Великобритания и увлечените от нея нови държави на Европейската общност да превърне Западна Европа в трети „център на сила” в капиталистическия свят, което да позволи ограничаване на възможностите на фланговите световни суперсили (САЩ и СССР) да се намесват в европейските дела и разкриване на възможността Обединена Европа да се утвърждава като стопанин в собствения си дом. Макар Обединена Европа да няма и до наши дни щастливи моменти с Обединеното кралство и да пази спомена за твърде малко радостни съвместни преживявания с него, тя има поне утешението, че преследваните от нея цели в основни линии вече са постигнати.

Ако в годините на Студената война обединяването на Западна Европа изглежда невъзможно без Великобритания за някои държави-съучредителки на Европейската общност (най-вече Холандия), в началото на XXI в., когато е възстановено социално-политическото единство на Европа и Европейският съюз е обединил преобладаващата част от държавите на континента, британското участие в Обединена Европа не се схваща вече като абсолютна необходимост. След британската подкрепа за нелегитимната американска Война в Ирак (2003 г.) и обструкциите на Лондон при обсъждането на Европейската конституция (2003-2004 г.) най-прочутият тогава френски интелектуалец – писателят Морис Дрюон, бивш министър на културата, излиза с открит призив към Великобритания (август 2005 г.) да напусне Европейския съюз. Писмото му е написано от позицията на „приятел на англичаните”, а предложението му е обосновано с най-доброжелателни аргументи: „отчуждеността” на британците от европейската интеграция; приоритетната за тях „пылна връв с Америка”; привързаността им към

политиката на „открито море“; непрекъснатите искания в Европейския съюз за „специални“ бюджетни привилегии; яростната съпротива на еврото; стремежа към „разводняване“ на Европейския съюз чрез прибързано включване в него на явно неподготвени за това държави. Дрюон призовава Великобритания да си спести неудобството да бъде изключена от Европейския съюз и сама да се оттегли от него, а Евросъюзът, от своя страна, да ѝ предложи статут на „привилегирован партньор“.[5]

Тъй като проблемите с Острова продължават да се задълбочават, вместо да се уреждат, почти самотният в Европа британски премиер Дейвид Камерън шумно оповестява (23 януари 2013 г.), че възнамерява да организира до края на 2017 г. референдум за членството на Обединеното кралство в Европейския съюз. Камерън прави важното доуточнение, че поема ангажимента преди това да предоговори британското участие в европейската интеграция.

На настоящия етап може само да се гадае дали ще се стигне до поредния (след този от 1975 г.) национален референдум във Великобритания по въпроса за нейното евро членство.

Оповестеното намерение на Камерън е само последното по ред доказателство за това как британските политици постоянно се опитват да печелят популярност чрез нагнетяване на добре приемания в широки британски обществени среди евроскептицизъм. При това, както отбелязва кореспондентът на „Таймс“ Дейвид Чартър, нито едно британско правителство до сега не е представило анализ на печалбите и разходите от членството в Европейския съюз. Това разбират не само държавите-партньорки на Обединеното кралство в Европейския съюз, но и политическите сили в самата Великобритания, особено основната опозиционна партия – Лейбъристка, а също сегашният коалиционен партньор на консерваторите – Либералдемократическата партия. В лекция пред литовски университет (21 февруари 2013 г.) председателят на британския парламент Джон Бъркоу е необичайно категоричен: „Мисля, че идеята да се насочим към изхода е изключително малко вероятна. Ще останем вътре, ще спорим, ще има разногласия, ще има компромиси, но ще бъдем част от ЕС“, допълва той. По време на съвместната си пресконференция с президента на САЩ Барак Обама във Вашингтон (14 май 2013 г.) Камерън уверява, че правителството му ще гарантира със закон провеждането на национален референдум за евро членството, но на 16 май 2013 г. британският Парламент отхвърля внесенния законопроект.

Самият Камерън винаги е твърдял, че иска Великобритания да остане член на един реформиран Европейски съюз, което потвърждава и в изявление от 9 май 2013 г.: някои песимисти „казват, че няма перспектива за реформиране на ЕС и просто трябва да излезем. Мисля, че не са прави...Мисля, че е възможно да променим и реформираме тази организация.“

По всичко личи, че Лондон използва опцията за референдум предимно като опит за „извиване на ръцете“ на държавите на Европейския съюз, за да се съгласят с исканото от Великобритания основно ревизиране на първичното законодателство на Съюза. Тъй като очевидно Париж не иска и да чуе за подобна възможност, Лондон се опитва всячески да спечели за своята кауза Берлин и то с откритата оферта за установяване на британско-германско съвместно лидерство в Обединена Европа. В реч, произнесена по време на гостуването си в Германия (31 май 2013 г.), британският външен министър Уилям Хейг призовава Великобритания и Германия да оглавят кампанията за реформиране на Европейския съюз чрез предоставяне на повече правомощия на националните парламенти и въвеждане на възможност за блокиране на решения на Европейската комисия, дори и чрез отмяна на европейските регулации, които стягат „краката ни в цимент“.

Не е и сигурно дали Камерън ще спечели общите избори във Великобритания през 2015 г. и дали ще съхрани властта си до края на 2017 г., за да изпълни тържествено поетия обет за референдум.

Дори и да бъде проведен такъв, аргументите на убедените британски еврофили и на просто реалистично мислещите общественици, експерти и политици в Обединеното кралство за оставане в Европейския съюз не са за подценяване.

Поддържаната и до днес претенция на Лондон за важна роля на Великобритания в глобализацията се свят има четири основни опори: Обединеното кралство, британската Общност на нациите, САЩ и Европейския съюз.

Но живата все още надежда за британската самодостатъчност не се вписва в продължаващия относителен спад на британската икономическа мощ. По мнението на финансови анализатори сред основните парични единици най-неясно е бъдещето на британските пари. Делът на Великобритания в международната търговия, в търговското корабоплаване, в инвестициите в други страни и в брутния вътрешен продукт продължава драматично да се свива.[6] Разрастват се и „пукнатините в сградата на така нареченото Обединено кралство”, както констатира през 1999 г. авторитетният английски журналист Джеръми Паксман, поставящи под въпрос самото му съществуване. Очертава се тенденция за приключване на процеса на превръщане на Великобритания от „световна държава” отново в „островно кралство”.

Доста ефимерни са и надеждите на британската Общност на нациите – една твърде специфична международна организация, служеща повече за поддържане на историческите и психологическите връзки между участващите в нея 54 държави, която предлага все по-ограничени възможности на Лондон да прокара политиката си в международния живот.

Не помага вече много и „специалната връзка” с Вашингтон, поради традиционното американско пренебрежение към бившата метрополия[7] и очевидния спад на влиянието на САЩ в света от самото начало на XXI век.[8]

На практика най-големи възможности за разгръщане на международната дейност на Великобритания предлага Европейският съюз, макар че до голяма степен те са проиграни от неизживяната британска „алергия към Европа”.

Няма съмнение, че ако Обединена Европа бъде загърбена от Лондон, то той би се лишил и от „специалната” си връзка с Вашингтон. Това всъщност е основният аргумент на опозиционната Лейбъристка партия за оставане на страната в Европейския съюз, тъй като „гласкането на Великобритания в периферията на Европа или през изхода рискува за постоянно да отслаби нашето влияние и значение във Вашингтон”. Коментарът на бившия британски премиер – лейбъристът Тони Блеър, завършва с доста категоричното заключение: „Колосална държавно-политическа грешка би било да се отвърнем от ЕС...”.

Наред с политическите основания, привържениците на оставането на Великобритания в Европейския съюз наблягат на стопанските. След приемането ѝ в Общността Великобритания „плува” икономически към Общия пазар, макар и като при буря – с раздори по най-различни поводи. Към настоящия момент повече от половината търговия на Великобритания е с Европейския съюз (при под една-шеста със САЩ), около половината от чуждите инвестиции са в или от Европа (при една-трета в или от САЩ), около 3 млн. работни места зависят от Европа (при 1 млн. от САЩ).[9]

Интегрирането на Обединеното кралство в Обединена Европа има и други измерения. Великобритания разпределя националния си доход по европейски – като социална държава. Въпреки специфичните особености на англосаксонската правна система е постигнат сериозен напредък в хармонизирането на британското национално законодателство с правото на Европейския съюз – по оценка на британския политолог

д-р Марк Ленард, директор за външната политика към Центъра за европейски реформи в Лондон и издател на „Файненшъл таймс“, Великобритания дължи две-трети от икономическите и социалните си закони, една-втора от екологичните си закони и една-трета от юридическите си закони на европейското законодателство.[10] Освен това, милиони британци живеят постоянно в другите държави на Европейския съюз, като преселването на Континента продължава.

При тази степен на интеграция на Великобритания в Обединена Европа, едно евентуално излизане от Европейския съюз би означавало, както изтъква Стивън Буут – директор „Изследвания“ на базирания в Лондон и Брюксел аналитичен център „Ореп Еугоре“, самолишаване от пълен достъп до единния европейски пазар и от право на глас по условията за търговията в рамките на единния пазар, както и от значителното си влияние върху външната политика на Европейския съюз.[11] Изразявайки интересите на голяма част от Лондонското Сити, шефката на Асоциацията на британските банкери Ангела Найт е необичайно остра: „Ако не седиш на масата, ставаш част от менюто.“ В реч пред британския парламент (14 декември 2011 г.) вицепремиерът Ник Клег – лидер на либералдемократите, предупреждава, че извън Европейския съюз Обединеното кралство би било „като джудже“ – „незначителна страна както в ЕС, така и в света“. Британски анализатори сочат високата цена на едно евентуално напускане на Обединена Европа. Неизбежното предоговаряне на 46-те търговски споразумения на Великобритания с Европейския съюз ще се отрази на заетостта и растежа. Нискотарифните авиокомпаниите ще бъдат извадени от европейското споразумение „Открито небе“, което ще оскъпи пътуванията за и от Европа. Британците, включително живеещите в държавите на Европейския съюз, биха се лишили от свободното движение в Обединена Европа. Затова голяма част от британците са убедени, че Великобритания няма алтернатива за развитие вън от Европейския съюз.

Не бива да се забравя и пословичният маниер на участие на Великобритания в европейската интеграция, представен от един познавач на нейната „кухня“ по следния начин: „Англичаните забавят хода на влака, но никога не изпускат последния вагон.“ [12]

Но дори и да натезжат настроението в британското общество и сред политическите среди в полза на напускане на Европейския съюз, това няма да позволят САЩ, които са силно заинтересовани от оставането на Великобритания в Обединена Европа. Прави впечатление, че най-енергичен застъпник за оставането на страната в европейската интеграция се оказва... Вашингтон. Още преди Камерън да оповести своето намерение за провеждане на национален референдум официален Вашингтон (явно предварително осведомен от Лондон за това) реагира незабавно и превантивно. Заместник-държавният секретар по европейските въпроси Филип Гордън предупреждава (10 януари 2013 г.), че в интерес на САЩ е Великобритания да остане в Европейския съюз. Лично президентът Барак Обама публично заявява на 18 януари 2013 г., че „Великобритания трябва да остане в Европейския съюз“, давайки ясен сигнал, че напускането му ще означава край на „специалните“ отношения на Великобритания със Съединените щати. Незабавно след евро скептичната реч на Камерън говорителят на Белия дом Джей Карни набляга, че Великобритания е по-силна като част от Европейския съюз. На същото мнение впрочем е и щатският бизнес. В писмо до инвеститорите от 21 май 2013 г. Кевин Дейли – част от икономическия екип на „Голдман Сакс“, предупреждава, че британски референдум не се очаква, защото излизането от Европейския съюз ще „има значителна икономическа цена за Великобритания“. Както справедливо констатира международният наблюдател Чавдар Киселинчев, „САЩ оказват натиск върху Великобритания да не напуска ЕС, защото Лондон може да служи за проводник на проамериканската външна и икономическа политика“ [13].

Подобно настоятелно искане за оставане на Великобритания в Европейския съюз не е направено от нито една негова държава-членка. Точно обратно – всички дру-

ги държави на Европейския съюз разбират в една или друга степен, че едно евентуално предоговаряне на условията за британското членство в Съюза би създавало опасен прецедент, защото и другите държави-членки биха могли да поискат преразглеждане на едни или други условия в договора им за членство, движени само от своите национални и тесни егоистични интереси. Германският външен министър Гидо Вестервелеле заявява, че Берлин иска Великобритания да остане „пълноценен член“ на Европейския съюз, но бърза да добави: Лондон не може да очаква да си избира само тези аспекти на членството, които му харесват. Докато Германия предпочита по-скоро да запази Великобритания в Европейския съюз, Франция изявява склонност да се раздели с „опърничавия член“ на Обединена Европа. Външният министър Лоран Фабиус шеговито заявява в интервю, че Франция ще застели „червен килим“, за да изпрати Камерън и компания обратно на Острова. На 13 май 2013 г. самият президент Франсоа Оланд уверява, че Европа може да оцелее и без британците. „Европа съществуваше и преди Великобритания да се присъедини към нея“, напомня Оланд.

При евентуално оттегляне на Великобритания издръжки безспорно ще има и за Европейския съюз, който би се лишил от сегашната си трета по мощ икономика, от 60-милионния британски пазар, от услугите на Лондонското Сити, на което се пада най-голям относителен дял в световната търговия с евро. Всичко това обаче ще бъде компенсирано в пъти от новите възможности за развитие на европейския интеграционен проект, които биха се открили с отпадането на най-сериозното препятствие пред него – Обединеното кралство.

Перспективата за оттегляне на Великобритания обаче е малко вероятна, тъй като характерните за британците прагматизъм, здрав политически разум и ловка дипломатия ще им подсказват, че губещата страна от едно напускане на Европейския съюз ще е най-вече самата Великобритания, а и САЩ, на които тя най-много държи.

Каквото и да се случи, едно е ясно – все по-трудно става на Великобритания да поддържа ефективно многоликата си идентичност (британска, имперска, атлантическа и европейска), което вешае по-нататъшен упадък на Обединеното кралство и спад в международните позиции на Лондон.

Литература

1. Калео, Д. Да преосмислим бъдещето на Европа. София, 2003, с. 271.
2. Попов, Ем. Сто есета за Европа. София, 2006, с. 21.
3. Паксман, Дж. Англичаните: Портрет на един народ. София, 2000, с. 267.
4. Ленърд, Д. Справочник за Европейския съюз. 9. изд. София, 2006, с. 321.
5. *24 часа*, 18 август 2005.
6. Шарп, П. Дипломатията на Тачър: Възраждането на британската външна политика. София, 1998, с. 19.
7. Вж., напр. Тофлър, А. Прогнози и предпоставки. София, 1992, с. 71-72; Бжежински, Зб. Голямата шахматна дъска: Американското превъзходство и неговите геостратегически императиви. София, 1997, с. 52-53, 76, 85.
8. Вж. Кюнър, Дж. Десетилетие на упадък. – *Дума*, 16 януари 2010. (Превод на статията, поместена в броя от 5 януари 2010 г. на в. „Вашингтон таймс“.)
9. Аш, Т.-Г. Свободният свят: Америка, Европа и изненадващото бъдеще на Запада. София, 2005, с. 39.
10. Ленард, М. Защо Европа ще управлява XXI век. София, 2005, с. 27, 155.
11. *Капитал*, 5 февруари 2013.
12. Цит. по: Серван, П. Метаморфозата на Западноевропейския съюз. – *Информационен бюлетин* (Министерство на отбраната), 1992, кн. 1, с. 18.
13. *Животът днес*, 12-18 февруари 2013.